

Dinu OSTAVCIUC,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

JURISPRUDENȚA CEDO ÎN MATERIA RESPECTĂRII TERMENULUI REZONABIL DE SOLUȚIONARE A CAUZEI PENALE*

Articolul respectiv este dedicat analizei jurisprudenței Curții Europene a dreptului omului în materia respectării termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale. Respectarea termenului rezonabil constituie un principiu, dar și un drept fundamental al persoanei, garantat de art. 6 CEDO. Articolul vine să facă și o analiză comparativă în ceea ce privește criteriile generale de evaluare a celerității procedurilor penale. Totodată, articolul analizează dacă Curtea Europeană stabilește o durată standard de examinare a cauzelor penale de către statele membre ale Convenției, precum și identificarea aspectelor ce se iau în calcul de Curte atunci când judecă plângerile reclamantilor în cazurile încălcărilor pretinse a termenului vizat.

Cuvinte cheie: principiu, drept fundamental, respectare, termen rezonabil, cauză penală, Convenție, Curte Europeană, jurisprudență, sancțiuni procesuale.

ECHR JURISPRUDENCE IN THE MATTER OF COMPLIANCE WITH THE REASONABLE TERM FOR RESOLVING THE CRIMINAL CASE

The respective article is dedicated to the analysis of the jurisprudence of the European Court of Human Rights in the matter of respecting the reasonable term for the resolution of criminal cases. Compliance with the reasonable term is a principle, but also a fundamental right of the person, guaranteed by art. 6 of the ECHR. The article also makes a comparative analysis regarding the general criteria for evaluating the speed of criminal proceedings. At the same time, the article analyzes whether the European Court establishes a standard duration for the examination of criminal cases by the Member States of the Convention, as well as the identification of the aspects that are taken into account by the Court when judging the complaints of the plaintiffs in cases of alleged violations of the term in question.

Keywords: principle, fundamental right, observance, reasonable term, criminal case, Convention, European Court, jurisprudence, procedural sanctions.

*Articol elaborat în baza proiectului „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale”, din cadrul Programelor de Postdoctorat pentru anii 2022-2023, cu cifrul 22.00208.0807.04/PD I.

Introducere. În realizarea eficienței procesului penal, un loc special îi aparține instituției termenului procesual – garanție pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Această garanție a obținut denumirea de „termen rezonabil”. Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil constituie un principiu, dar și un drept fundamental, care asigură persoanei echitatea procesului. Principiul respectiv își găsește reglementare atât în actele juridice internaționale, cât și cele naționale.

„Pentru a realiza scopul procesului penal de a contribui la apărarea ordinii de drept, la apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor, este necesar ca pedeapsa aplicată infractorilor să intervină cât mai aproape de data săvârșirii infracțiunilor. Pe de o parte, este satisfăcut astfel interesul general al societății – intervenția imediată a repressiunii penale ca mijloc de prevenție generală, dar și împiedicarea infractorilor de a continua activitatea infracțională; pe de altă parte, și interesul personal al victimei și al inculpaților de a cunoaște cât mai repede soluția dată procesului; orice prelungire a procesului peste o durată rezonabilă, oricât de corectă ar fi soluția adoptată, își pierde rolul represiv și educativ pe care trebuie să îl aibă.” [1, p. 54]

Potrivit art. 14 alin. (3) lit. c) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice¹, „Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții: (...) să fie judecată fără o întârziere excesivă.” De asemenea, conform art. 47 alin. (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „Orice persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil (...)” [3]

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit materialul

¹ Nr. 31 din 16.12.1966, *Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art. 49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41.*

teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigație științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza jurisprudenței CtEDO în materia respectării termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale și efectul nerespectării condițiilor stabilite de actele internaționale, în vederea respectării drepturilor participanților în procesul penal.

Rezultate obținute și discuții. Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil este una din garanțiile fundamentale ale dreptului la un proces echitabil, având o reglementare expresă în art. 6 paragr. 1 al CEDO, și anume: „Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil (...)” [4]

În cauza CtEDO, Kart c. Turciei [28], hotărârea din 03.12.2009, Curtea a menționat că „Deși nu există niciun drept în temeiul articolului 6 al Convenției la un anumit rezultat al procedurilor penale sau, prin urmare, la o condamnare oficială sau achitare în urma depunerii de acuzații penale (a se vedea *Withey împotriva Regatului Unit (dec.)*, nr. 59493/00, CEDO 2003-X), există indiscutabil dreptul de a-și judeca cauza într-un termen rezonabil, odată ce procesul judiciar a fost pus în mișcare. Acest drept se bazează pe necesitatea de a se asigura că persoanele acuzate nu trebuie să rămână prea mult timp într-o stare de incertitudine cu privire la rezultatul acuzațiilor penale împotriva lor (a se vedea *Stögmüller împotriva Austriei*, 10 noiembrie 1969, § 9, Seria A). nr.9, și *Wemhoff împotriva Germaniei*, 27 iunie 1968, § 18, Seria A nr.7).”

În cauza CtEDO, Scordino c. Italiei (nr. 1) [36], hotărârea din 29.03.2006, Curtea „(...) dorește să reafirme importanța administrării justiției fără întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea acesteia (...)”

Referindu-ne la durata procedurii este relevant de a analiza din ce moment are loc curgerea termenului și care este sfârșitul acestui

termen. În acest sens, a fost analizată practica Curții Europene.

În Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei [31], Curtea a menționat că „Termenul (...) începe în mod obligatoriu cu ziua în care o persoană este acuzată, deoarece altfel nu s-ar putea stabili acuzația, înțeleasă în sensul Convenției.” Prin urmare, Curtea, în această cauză, stabilește că curgerea termenului rezonabil începe din momentul când persoana este pusă sub acuzație, precum și punerea în mișcare a acțiunii penale, adică începerea urmăririi penale.

În cauza CtEDO, Deweer c. Belgiei [19], Curtea relatează că „În materie „penală”, „termenul rezonabil” prevăzut de art. 6 alin. 1 (art. 6-1) „începe în mod necesar cu ziua în care o persoană este acuzată” (a se vedea hotărârea Neumeister din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18). Iar „termenul rezonabil” poate, ocazional, „începe să curgă de la o dată anterioară sesizării instanței de fond, a „tribunalului” competent pentru „determinarea... [a] acuzației penale” (a se vedea Golder, hotărârea din 21 februarie 1975, Seria A nr. 18, p. 15, alin. 32). Hotărârile Wemhoff și Neumeister din 27 iunie 1968 și apoi Hotărârea Ringeisen din 16 iulie 1971 au luat ca punct de plecare momentul arestării, momentul în care persoana a fost înștiințată oficial că va fi urmărită penal și momentul în care au fost deschise cercetările preliminare. (Seria A nr. 7, p. 26-27, alin. 19; Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18; și Seria A nr. 13, p. 45, alin. 110).”

Astfel, practica Curții Europene ne vorbește despre faptul că termenul rezonabil poate curge și din momentul arestării persoanei, adică a aplicării în privința persoanei a unei măsuri procesuale preventive. Reieșind din această practică, putem menționa faptul că acest termen decurge din momentul aplicării oricărei măsuri procesuale de constrângere, implicit reținerea persoanei. Totodată, practica europeană în materie penală indică aspectul legat de perioada anterioară sesizării instanței de judecată, adică perioada administrării probelor la faza verificării sesizării cu privire la infracțiune și cea a urmăririi penale propriu-

zise.

În cauza CtEDO, Eckle c. Germaniei [22], Curtea a stabilit că „În materie penală, „termenul rezonabil” prevăzut la art. 6 alin. 1 (art. 6-1) începe să curgă de îndată ce o persoană este „învinuită”; aceasta poate avea loc la o dată anterioară judecării cauzei în fața instanței de fond (...), precum data arestării, data la care persoana în cauză a fost înștiințată oficial că va fi urmărită penal sau data la care au fost deschise cercetări prealabile (...).”

Totodată, în cauza respectivă Curtea a definit noțiunea de „acuzare” în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea notează că „Acuzarea (...) poate fi definită drept „înștiințarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzații că a săvârșit o infracțiune”, definiție care corespunde și testului dacă [suspectul] a fost afectat în mod substanțial”.

În cauza CtEDO, Coëme și alții c. Belgiei [17], Curtea reamintește, pe lângă dezideratele enunțate *supra*, că în cauzele penale termenul rezonabil începe a curge și din momentul percheziției. „În opinia Curții, perioada care trebuie examinată a început la 28 august 1991, când a fost efectuată o percheziție la domiciliul domnului Hermanus și la birourile acestuia.”

Aceeași situație s-a constatat și în cauza CtEDO, De Clerck c. Belgiei [18], în care Curtea reține că perioada care trebuie luată în considerare pentru a evalua durata procedurii în lumina cerinței „termenului rezonabil” (...) a început (...) cu perchezițiile la Centrul de coordonare al grupului, Centrul Beaulieu și N.V. Beaulieu Wielsbeke.

De asemenea, punctul de început al urmăririi penale nu are întotdeauna relevanță în aprecierea termenului rezonabil potrivit jurisprudenței CtEDO, având în vedere că garanțiile instituite de art. 6 CEDO devin incidente din momentul de la care o anumită persoană este vizată de o anchetă penală, iar nu de la momentul începerii urmăririi penale cu privire la faptă, neexistând indicii care să facă plauzibilă săvârșirea infracțiunii denunțate de

către un individ determinat.²

În cauza Reiner și alții c. României (Hot. CtEDO din 27.09.2007, §. 48), reclamantul s-a plâns de durata excesivă a urmăririi penale, începută *in rem* în 1990, iar împotriva sa, în calitate de învinuit, abia în 1997. CtEDO ajunge la concluzia că relevantă, în sensul acordării garanțiilor prevăzute de art. 6 CEDO, este împrejurarea dobândirii calității de suspect, deci momentul în care urmărirea penală se transformă, dintr-o analiză axată pe fapta săvârșită, într-una îndreptată împotriva unei persoane determinate³.

² *Astfel, în cauza Von Hoffen v. Liechtenstein, 27 iulie 2006, CtEDO a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul începerii urmăririi penale împotriva reclamantului, având în vedere faptul că după acea dată autoritățile de investigație au efectuat mai multe acțiuni de urmărire penală în privința reclamantului, precum emiterea unui mandat de arest, efectuarea unei percheziții etc. (a se vedea § 36 din hotărâre). CtEDO a avut aceeași abordare în cauzele Rezov v. Bulgaria, 15 februarie 2007, § 50, Polz v. Austria, 25 octombrie 2011, § 45, și Grigoryev v. Rusia, 23 octombrie 2012, § 91. DCC nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală (pct.19); Pe de altă parte, în cauza Matskus v. Rusia, 21 februarie 2008, CtEDO a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul arestării reclamantului, deși urmărirea penală a fost începută cu o zi mai devreme (a se vedea § 71 din hotărâre). În cauza Kiršteins v. Letonia, 20 octombrie 2016, CtEDO a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul interogării reclamantului în calitate de suspect, deși urmărirea penală a fost începută cu câteva luni mai devreme. În acest caz, CtEDO a menționat că nu s-a demonstrat că situația reclamantului a fost afectată în mod substanțial înainte ca acesta să fie interogat în mod oficial în calitate de suspect (a se vedea § 27 din hotărâre). DCC nr. 62 din 13.05.2021 (pct.20).*

³ *În ceea ce îl privește pe domnul Reiner, CtEDO constată că, deși a fost audiat în anul 1991 de poliție, el nu avea niciun motiv să presupună că este vizat personal și nimic nu indică faptul că în acest stadiu era el însuși bănuț de săvârșirea infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Deși este adevărat*

Reclamanta a considerat în cauza Kalēja c. Letoniei, că procedura penală împotriva ei a durat mai mult de nouă ani – de la 16 ianuarie 1998 (când fusese deschisă ancheta împotriva ei) până la 29 noiembrie 2007 (când a fost respins recursul ei), o perioadă pe care a considerat-o prea lungă. Ea fusese supusă diverselor limitări și stresului constant în acea perioadă. Guvernul a susținut că reclamanta nu a fost supusă unei „acuzății penale” în 1998. Ei au insistat că acuzațiile oficiale au fost aduse împotriva ei abia la 27 ianuarie 2005. Până la această dată, ea nu a fost informată oficial despre nicio acuzație împotriva ei și nici nu fusese afectată substanțial.⁴

că martorul F.G. l-a menționat printre agresorii lui A.A., nu a fost luată nicio măsură care ar fi putut avea urmări importante asupra situației sale. În plus, din 1991 până în 1997, el nu a fost citat pentru a depune mărturie și nici o altă măsură nu a fost luată împotriva lui. Deși numărul dosarului penal indică faptul că a fost constituit în anul 1990, nu e mai puțin adevărat faptul că era vorba de o urmărire penală in rem și că era posibil ca ancheta împotriva reclamantului să înceapă mai târziu. De altfel, reclamantul însuși a precizat în formularul său de cerere trimis curții că a fost citat pentru a fi audiat în anul 1997. Abia la data de 13 noiembrie 1997 parchetul l-a audiat și l-a informat oficial că era bănuț de săvârșirea unei infracțiuni. Prin urmare, CtEDO apreciază că abia la această dată a început procedura penală în ceea ce îl privește. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797> (accesat: 15. 01. 2021).

⁴ *„Curtea observă că, deși acțiunea penală a fost deschisă cu privire la faptul că fondurile societății au fost deturnate, decizia din 16 ianuarie 1998 de pornire a urmăririi penale conținea o afirmație specifică că reclamantul și B.E. a deturnat fonduri în valoare de 7.559 LVL (aproximativ 10.756 EUR). Deși reclamanta nu a fost informată cu privire la decizia din 16 ianuarie 1998, poliția a citat-o nu numai la 16 ianuarie 1998, ci și de încă cinci ori. În ansamblu, acțiunile întreprinse de poliție indică faptul că au considerat-o de fapt pe reclamantă suspectă de la începutul urmăririi penale și pe tot parcursul procedurii preliminare, deși statutul ei procesual a rămas cel de martor. Reclamanta nu a fost informată oficial cu privire la nicio acuzație împotriva sa înainte de 2005. În cele din urmă, reclamanta a fost condamnată pentru aceeași infracțiune. Curtea reține că a durat mai mult de șapte ani și nouă luni pentru ca autoritățile*

În continuare ne vom referi la limita finală a termenului rezonabil. Astfel, în cauza König c. Germaniei [29], CtEDO a reținut că „(...) în materie penală această perioadă acoperă întregul proces în cauză, inclusiv procedurile de recurs (...)”. Analiza cauzei respective denotă că termenul rezonabil se referă la întreaga procedură, implicit procedura în fața instanțelor de apel și recurs. Prin urmare, ajungem la concluzia că limita finală a termenului rezonabil este hotărârea instanțelor de judecată ce soluționează fondul acuzației în materie penală. În cauza Neumeister c. Austriei [31], CtEDO a constatat că „Articolul 6 alin. (1) (art. 6-1), de asemenea, indică ca punct final, hotărârea de stabilire a acuzației; aceasta poate fi o decizie dată de o instanță de apel atunci când o astfel de instanță se pronunță asupra fondului acuzației.” Cu alte cuvinte, limita finală a termenului rezonabil se poate extinde până la decizia instanței de apel sau recurs, cu condiția că această instanță va soluționa fondul cauzei.

„Perioada ce trebuie luată în considerare se întinde cel puțin până la hotărârea de achitare sau de condamnare, chiar dacă este pronunțată în apel sau în recurs. Nu există niciun motiv în plus pentru a mai proteja părțile în interne să finalizeze ancheta preliminară. Perioada care trebuie luată în considerare, așadar, a început la 16 ianuarie 1998 și s-a încheiat la 29 noiembrie 2007, când Curtea Supremă i-a respins recursul în chestiuni de drept. Au existat și anumite perioade de inactivitate din partea instanțelor interne. Cauza a fost pe rol timp de un an întreg în fața instanței de primă instanță și încă opt luni în fața instanței de apel, perioade în care nu s-au ținut ședințe. Deși este adevărat că cazul a fost decis rapid odată cu desfășurarea ședințelor, perioadele lungi de inactivitate din partea instanțelor interne cântăresc foarte mult în circumstanțe în care o anchetă preliminară nu a fost efectuată cu promptitudine. Procesul penal a durat astfel nouă ani și zece luni la trei trepte de jurisdicție. Curtea a considerat că, în speță, durata totală a procedurii penale împotriva reclamantei a fost excesivă și nu a respectat cerința „termenul rezonabil”, prevăzută de art. 6 par. 1 CEDO”. Hotărârea CtEDO, cauza Kalēja c. Letoniei, din 05.10.2017 (§§ 37, 38, 41, 45). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344> [accesat: 09.01.2022].

cauză împotriva întârzierilor judiciare cu privire la primul termen al procesului; totodată, trebuie evitate amânările nejustificate sau întârzierile excesive din partea instanțelor de judecată (Wemhoff împotriva Germaniei, pct. 18). În cazul condamnării, nu s-a „decis” asupra „temeiniciei unei acuzații în materie penală” în sensul art. 6 § 1 atât timp cât pedeapsa nu este stabilită definitiv [Eckle împotriva Germaniei, pct. 77; Ringeisen împotriva Austriei, pct. 110; V. împotriva Regatului Unit (MC), pct. 109].” [5]

Curtea europeană s-a expus și asupra executării hotărârilor instanțelor de judecată. Astfel, în cauza Burdov c. Rusiei [10], CtEDO a reținut că „(...) acest drept ar fi iluzoriu dacă sistemul juridic intern al unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă, obligatorie, să rămână inoperabilă în detrimentul uneia dintre părți. Ar fi de neconceput ca articolul 6 § 1 să descrie în detaliu garanțiile procedurale oferite justițiabililor – proceduri care sunt echitabile, publice și rapide – fără a proteja punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești; (...) Executarea unei hotărâri pronunțate de orice instanță trebuie, prin urmare, să fie considerată ca parte integrantă a „procesului” în sensul articolului 6 (a se vedea *Hornsby împotriva Greciei, hotărârea din 19 martie 1997, Rapoarte 1997-II, p. 510, § 510*). 40).” Reieșind din practica CtEDO deducem că, în cazul în care există o hotărâre judecătorească care a devenit definitivă și obligatorie, inclusiv cea de achitare a inculpatului, aceasta trebuie executată. Or, în caz contrar garanțiile prevăzute de art. 6 CEDO ar fi pur teoretice și iluzorii în acest sens.

În cauza CtEDO, Belziuk c. Poloniei [15], CtEDO a reținut că „Procedurile penale formează o entitate, iar protecția oferită de articolul 6 nu încetează odată cu decizia în primă instanță. Un stat este obligat să se asigure, de asemenea, în fața curților de apel, că persoanele supuse legii se bucură în fața acestor instanțe de garanțiile fundamentale cuprinse în acest articol (a se vedea, *inter alia, hotărârea Monnell și Morris împotriva Regatului Unit din 2 martie 1987, Seria A nr. 115, p. 21, § 54 și Hotărârea Ekbatani împotriva*

Suediei din 26 mai 1988, Seria A nr. 134, p. 12, § 24). Prin urmare, art. 6 CEDO oferă garanții efective chiar și după decizia de achitare.

În cauza CtEDO, Assanidze contra Georgiei [12], s-a constatat că „În cazul în care autoritățile administrative ale statului ar putea refuza sau nu să se conformeze unei hotărâri de achitare a inculpatului, sau chiar să întârzie să facă acest lucru, garanțiile prevăzute de articolul 6 de care a beneficiat achitatul în faza judiciară a procedurii ar deveni parțial iluzorii.”

„La evaluarea termenului rezonabil trebuie luat în considerare termenul până când acuzațiile nu mai afectează situația unei anumite persoane și incertitudinea cu privire la statutul său juridic a fost eliminată.” [2, p. 89]

În cauza CtEDO, Stoianova și Nedelcu c. României [39], Curtea a reținut că „(...) Ordonanța de scoatere de sub urmărire penală (...) nu poate fi considerată că punând capăt urmăririi penale împotriva reclamanților din moment ce ea nu constituia o decizie internă definitivă (...). În această privință trebuie constatat că parchetul avea, în baza art. 270 din Codul de procedură penală, competența de a anula o ordonanță de scoatere de sub urmărire penală și de a redeschide urmărirea penală, fără să fie ținut de vreun termen.”

„Curtea reamintește că tergiversarea autorităților naționale de a ajunge la o concluzie într-o cauză penală, indiferent de complexitatea acesteia, împiedică inevitabil eficiența procesului penal. Faptul că această cauză a fost încetată pe motivul expirării termenului de prescripție pentru tragerea la răspundere penală atestă acest lucru (a se vedea, *mutatis mutandis*, Șerban, citată mai sus, § 84).” [16]

„Curtea menționează că exercitarea accesului liber la justiție și a dreptului la un proces echitabil nu poate avea loc decât într-un anumit cadru juridic, stabilit de legislator, cu respectarea anumitor exigențe, care previn eventualele abuzuri și tergiversarea soluționării cauzelor deduse judecății.” [8]

În cauza CtEDO, Ciobanu c. Moldovei [41], Curtea a menționat că „(...) celeritatea și o diligență rezonabilă sunt cerințe implicite. În

acest context, celeritatea și o diligență rezonabilă sunt cerințe implicite. Chiar și în cazul în care pot exista obstacole sau dificultăți care împiedică evoluția urmăririi penale într-o situație particulară, un răspuns rapid al autorităților este esențial pentru a păstra încrederea publicului în respectarea principiului legalității, și pentru a evita orice aparență de complicitate sau de toleranță cu privire la actele ilegale (a se vedea Șilih c. Sloveniei [MC], nr. 71463/01, § 195, 9 aprilie 2009). Astfel, într-un număr de cauze examinate de Curte (...), constatarea unei încălcări a fost în cea mai mare parte din cauza unor termene nerezonabile și a lipsei de diligență din partea autorităților în desfășurarea urmăririi penale, indiferent de rezultatul lor final (...).”

„Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri se apreciază în funcție de circumstanțele cauzei, care impun o evaluare globală (*Boddaert împotriva Belgiei*, pct. 36). Chiar dacă etapele procedurii se derulează într-un ritm acceptabil, durata totală a procedurii ar putea depăși totuși un „termen rezonabil” (*Dobbertin împotriva Franței*, pct. 44). Art. 6 prevede celeritatea procedurilor judiciare, dar consacră totodată și principiul, mai general, al unei bune administrări a justiției. Trebuie să găsească un echilibru just între diferitele aspecte ale acestei cerințe fundamentale (*Boddaert împotriva Belgiei*, pct. 39).” [5]

„Folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrări a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice.” [9]

După cum am menționat, art. 6 din CEDO garantează desfășurarea procesului penal într-un termen rezonabil. Evaluarea acestui termen se face după unele criterii, care deși nu sunt reglementate direct în această normă internațională, totuși aceste criterii au fost stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Pentru prima dată criteriile de apreciere a termenului rezonabil au fost expuse de CtEDO în cauza *Philis c. Greciei* (nr. 2). Potrivit acestei hotărâri [43], CtEDO a reținut că „caracterul rezonabil al duratei procedurii trebuie apreciat în lumina împrejurărilor speciale

ale cauzei și ținând seama de criteriile stabilite în jurisprudența sa, în special de complexitatea cauzei și comportamentul reclamantului și al autorităților relevante (a se vedea, printre multe alte autorități, hotărârea *Kemmache împotriva Franței* (nr. 1 și 2) din 27 noiembrie 1991, *Seria A nr. 218*, p. 27, paragraf. 60). Este necesar, printre altele, să se țină seama de importanța a ceea ce este în joc pentru reclamant în litigiu (a se vedea, de exemplu, hotărârea *Phocas împotriva Franței* din 23 aprilie 1996, *Rapoartele hotărârilor și deciziilor 1996-II*, p. 546, alin. 71).” Prin urmare, **practica Curții Europene distinge patru criterii de apreciere a termenului rezonabil: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităților și miza litigiului pentru reclamant.**

În cauza *CtEDO, Neumeister c. Austriei* [31], Curtea a reținut că „Este fără îndoială că cauza (...) a fost de o complexitate extraordinară din cauza împrejurărilor menționate mai sus (expunerea faptelor, paragraf. 20). De exemplu, nu este posibil să se tragă la răspundere autoritățile judiciare austriece pentru dificultățile pe care le-au întâmpinat în străinătate în obținerea executării numeroaselor comisii rogatorii (...). Necesitatea de a aștepta răspunsuri explicite probabil întârzierea închiderii anchetei, în ciuda faptului că în Austria nu au mai rămas măsuri de investigație.” Totodată, în această hotărâre CtEDO a menționat că este necesar a lua în considerație: imposibilitatea disjungerii cauzelor în privința inculpatului în vederea unei bune administrări a justiției; numărul episoadelor; natura infracțiunilor (economice, financiare și fiscale); necesitatea acordării posibilității părților de a face cunoștință cu cele 20 de volume care conțineau circa 500 de file fiecare; procedurile de extrădare; dispunerea și efectuarea expertizelor, implicit a celor economice și financiare; numărul mare de martori etc. Pentru evaluarea acestui criteriu este necesar a se ține cont și de numărul victimelor sau părților vătămate, necesitatea confruntărilor, dispunerea măsurilor speciale de investigații și necesitatea prelungirii acestora și alte probleme de fapt și de drept.

Într-o altă hotărâre [11], CtEDO „consideră că caracteristica esențială a cauzei a fost complexitatea sa foarte mare. Suspiciunile la adresa reclamanților s-au referit la infracțiunile „gulerele albe”, adică fraude pe scară largă care au implicat mai multe companii. Această infracțiune este adesea săvârșită, ca și în speță, în mod deliberat, prin intermediul unor tranzacții complexe menite să scape de controlul organelor de anchetă. Astfel, sarcina prealabilă a organelor judiciare a fost de a descurca o rețea de firme interdependente, și de a identifica natura exactă a relațiilor dintre fiecare dintre acestea, la nivel instituțional, administrativ și financiar. Pentru a strânge probe împotriva reclamanților, au fost necesare două comisii rogatorii internaționale, precum și expertiză contabilă și financiară semnificativă.”

În cauza *Holomiov c. Republicii Moldova* [25], Curtea „reamintește că articolul 6 nu cere ca o persoană acuzată de o infracțiune să coopereze activ u autoritățile judiciare (a se vedea, de exemplu, *Dobbartin v. France*, hotărâre din 25 februarie 1993, *Seria A nr. 256-D*, p. 117, § 43) și că un reclamant nu poate fi criticat pentru că a folosit pe deplin posibilitățile oferite de legislația națională pentru apărarea intereselor sale (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Yağcı and Sargın v. Turkey*, hotărâre din 8 iunie 1995, *Seria A nr. 319-A*, § 66). În concluzie, Curtea consideră că, deși reclamantul poate fi considerat responsabil pentru perioadele semnificative de întârziere pe parcursul primei părți a procedurilor (până la 23 iunie 2003), comportamentul său de după acea dată se pare că nu a contribuit substanțial la durata procedurilor.”

În situația în care în privința bănuțului, învinuțului ori inculpatului sunt dispuse investigații în vederea căutării acestora, adică aceste persoane se sustrag de la urmărirea penală, această perioadă nu va fi inclusă în durata totală a procedurilor. Acest fapt reiese și din practica Curții Europene. [38]

În unele cazuri, reclamantul contribuie considerabil la prelungirea procedurii prin: înaintarea unui număr mare de cereri și plângeri, contestații împotriva refuzului instanței de a-i

admite cererile, înaintarea cererilor privind audierea martorilor sau refuzul în audierea unor martori, cereri privind amânarea ședințelor din diferite motive (lipsa avocatului, soluționarea cererilor privind contestațiile etc.), dispunerea repetată a expertizelor, administrarea de probe suplimentare și altele. [35] În asemenea cazuri, această perioadă va fi exclusă din termenul total de soluționare a cauzei, deoarece reclamanții intenționați și excesiv pot folosi remediile procesuale, implicit cu scopul de a expira termenul de prescripție de tragere la răspundere penală.

În alte cazuri [26], Curtea „reține că din aproximativ patruzeci de ședințe pe care le-a susținut instanța de fond, unsprezece amânări i-au fost atribuite reclamantului. În șapte ocazii, nici reclamantul, nici avocatul său nu s-au prezentat în fața instanței. În anul 2003, adică în timpul celui de-al treilea an de proces, avocatul reclamantului a cerut amânări de trei ori pentru a obține prezența unor martori suplimentari. Desigur, era în interesul reclamantului să obțină aceste probe pentru a profita pe deplin de resursele oferite de dreptul național pentru a-și asigura cea mai bună apărare posibilă în cadrul procedurii penale. Cu toate acestea, Curtea nu este convinsă că reclamanta a folosit această oportunitate cu diligența necesară. Nu există nimic în argumentele reclamantului care să explice de ce nu a putut sau nu a dorit să solicite audierea acelor martori într-o etapă anterioară a procedurii (a se vedea, *mutatis mutandis*, Pavlov împotriva Rusiei (dec.), nr. 29926/03, 1 octombrie 2009).”

În cauza CtEDO, Dobbartin c. Franței [21], Curtea a reținut că „(...) paragraful 1 al articolului 6 (art. 6-1) impune statelor contractante datoria de a-și organiza sistemele judiciare în așa fel încât instanțele lor să poată îndeplini fiecare dintre cerințele acesteia (...)”. În unele cazuri, datorită organizării sau reorganizării sistemului judecătoresc, statele nu întreprind măsurile necesare sau întreprind măsuri tardive în vederea strămutării cauzelor penale și examinarea acestora în termen rezonabil, cu garantarea tuturor drepturilor părților în proces.⁵

⁵ De exemplu, în hotărârea CtEDO, Dobbartin c.

Există cazuri când termenul nerezonabil este justificat prin volumul mare de lucru a instanțelor de judecată. În cauza Francesco Lombardo contra Italiei, CtEDO a reținut că „*Volumul excesiv de muncă nu poate fi luat în considerare (...)*” [24]

Interes ne-a trezit o altă cauză, și anume Șleževičius c. Lituaniei [37], în care CtEDO a constatat că instanțele de judecată din Lituania nu au examinat în genere fondul cauzei, motivând că învinuirea adusă inculpatului a fost neclară, speculativă și vagă, restituind repetat cauza penală organelor de urmărire penală pentru investigații noi, fiind invocate, în acest sens, aceleași motive.

În alte situații, CtEDO a constatat mai multe perioade de inactivitate în procedurile de apel sau recurs. De exemplu, în cauza Portington c. Greciei [33], Curtea a reținut că „(...) După ce reclamantul a depus un recurs la 18 februarie 1988, cauza a rămas în stare latentă timp de peste un an și șapte luni până când a fost inclusă pentru prima ședință la 6 octombrie 1989 (...). Guvernul a căutat să explice acest lucru prin referire la măsurile procedurale care trebuiau luate pentru ca dosarul cauzei să fie transferat instanței de apel (...). Cu toate acestea, Curtea consideră că acest lucru nu poate explica o astfel de întârziere exce-

Franței (paragr. 44), din 25.02.1993 s-a stabilit că, „Deși Curtea de Securitate Națională și Tribunalul Militar din Paris par să fi dat dovadă de diligența necesară, Curtea notează că, odată desființate, autoritățile nu au întreprins nicio măsură pentru a se asigura că cauzele aflate încă pe rol, inclusiv ale reclamantului, au fost soluționate rapid. Instanțele ordinare au întârziat să soluționeze cele două chestiuni menționate de Guvern: le-au trebuit nouă luni (3 martie - 9 decembrie 1983) pentru a stabili valabilitatea rechizitoriului din 18 iunie 1981 (a se vedea paragrafele 14-18 de mai sus), iar ulterior au trecut mai mult de doi ani (6 martie 1984 - 15 aprilie 1986) înainte ca ordinul din 20 mai 1979 de punere în funcțiune a experților să fie anulat (a se vedea paragrafele 19-25 de mai sus). Această ultimă împrejurare a făcut necesară efectuarea unei noi anchete, astfel încât reclamantul nu a fost trimis în judecată decât la 19 septembrie 1989, la peste zece ani de la arestarea sa de către poliție și la peste șase ani după ce și-a recăpătat libertatea.”

sivă, care trebuie să fie imputată autorităților.” Într-o altă cauză, Djaid c. Franței [20], s-a constatat că „(...) după depunerea raportului judecătorului raportor la 29 mai 1996, a trecut aproape un an până când Curtea de Casație a pronunțat hotărârea de respingere și aceasta, fără a fi efectuată vreo investigație semnificativă.”

„În ceea ce privește conduita autorităților naționale, Curtea notează că acțiunile acestora sau mai degrabă inacțiunile lor au contribuit la multe întârzieri, în special, în cea de-a doua parte a procedurilor (după 23 iunie 2003). În acest sens, ea notează că timp de aproape cinci luni, între iunie și noiembrie 2003, din cauza unui conflict de competență între Tribunalul Chișinău și Judecătoria Centru, nu a avut loc nici o ședință judecătorească. După soluționarea acestui conflict, ședințele judecătorești au fost amânate de multe ori din cauza absenței judecătorului sau a procurorului. Mai mult, ședințele judecătorești erau deseori programate la intervale lungi de timp.” [25]

În cauza Panek c. Poloniei [32], s-a constatat că „În ceea ce privește conduita autorităților interne, Guvernul a susținut că acestea au acționat cu diligență și nu pot fi făcute responsabile pentru mai multe întârzieri intervenite în cursul procedurii. Guvernul a susținut că o întârziere de unsprezece luni, pentru care instanța de fond nu poate fi responsabilă, a fost cauzată de îmbolnăvirea a doi judecători raportori, ulterior și dificultăți de audiere a unui expert.” Avându-se în vedere aceste împrejurări, Curtea a considerat că întârzierile procedurii au fost incompatibile cu diligența cerută de articolul 6 § 1 CEDO.

Într-o altă cauză, Eckle c. Germaniei [22], „(...) Guvernul a atras atenția asupra faptului că cazul dat a fost unul dintre primele mari cazuri de criminalitate economică, în special pentru Landul Renania-Palatinat. La momentul relevant, autoritățile (...) nu aveau experiența și mijloacele necesare pentru a combate rapid și eficient acest tip de infracțiuni. Între timp, s-a spus că au fost luate o serie de măsuri legislative și administrative în acest scop (...). Cu toate acestea, Curtea nu poate acorda o pondere decisivă acestor circumstanțe, deoarece starea de fapt cu

care se confruntă autoritățile competente nu a fost deloc excepțională (a se vedea, mutatis mutandis, hotărârea Buchholz, p. 16), 20-21 și 22, alin. 51, 61 și 63).”

În cauza Portington c. Greciei [33], CtEDO a constatat nejustificată tergiversarea procesului din motivul organizării unei greve de către avocați, menționând că „Curtea nu este conștientă de complicațiile pe care grevele le pot provoca prin supraîncărcarea listei cauzelor care urmează să fie judecate de instanțe (...). Cu toate acestea, având în vedere faptul că următoarea ședință a fost fixată (...) peste opt luni de la încheierea grevei, Curtea consideră că această perioadă trebuie imputată, cel puțin parțial, autorităților statului.”

În cauza Foti și alții c. Italiei [23], CtEDO a reținut că „Înainte de a analiza separat fiecare procedură, Curtea reamintește amploarea problemelor care au avut loc în Regiunea Calabria, din 1970 până în 1973 (...); aceste probleme au avut două implicații importante pentru cazul de față. În primul rând, ele au generat un climat politic și social neobișnuit, în care instanțele puteau să se teamă în mod legitim, în cazul unor condamnări pripite sau a unor pedepse severe, de o recrudescență a tensiunii și chiar de o reapariție a tulburărilor. În al doilea rând, tulburările nu au fost lipsite de efecte asupra funcționării justiției penale (...). Trebuie avute în vedere aceste împrejurări și, în special, intervalele normale de timp care decurg din transferul cauzelor nu trebuie considerate nejustificate.” În concluzie, cele șase seturi de proceduri introduse împotriva reclamanților au fost supuse unor întârzieri incompatibile cu articolul 6 § 1 din Convenție.

În cauza X. c. Franței [40], CtEDO a reținut că „miza în litigiu era de o importanță crucială pentru reclamant, având în vedere boala incurabilă de care suferea și speranța sa de viață redusă (...). Exista riscul ca orice întârziere a soluționării litigiului de instanță să fie lipsită de scop. Pe scurt, s-a cerut o diligență excepțională în acest caz, în pofida numărului de cauze aflate pe rol, mai ales că era vorba de o controversă despre care Guvernul le cunoștea de câteva luni

și a cărei gravitate trebuie să fi fost evidentă.”

Într-o altă cauză [14], s-a constatat că la aprecierea termenului rezonabil, prin prisma importanței procesului pentru cel interesat, printre altele, trebuie de ținut cont de vârsta reclamantului, precum și miza pentru el, având o reputație de persoană de știință, iar cercetările sale au fost puse în discuție.

În cauza Letellier c. Franței [30], privitor la justificarea privării de libertate, CtEDO a reținut că „Atunci când astfel de motive sunt „relevante” și „suficiente”, Curtea trebuie, de asemenea, să verifice dacă autoritățile naționale competente au dat dovadă de „diligență deosebită” în desfășurarea procedurii (a se vedea hotărârea Matznetter din 10 noiembrie 1969, seria A nr. 10, p. 10). 34, § 12, și Hotărârea B. împotriva Austriei din 28 martie 1990, Seria A nr. 175, p. 16, § 42).”

Aplicarea măsurilor preventive constituie un alt element în materia respectării termenului rezonabil al procesului penal.

Curtea reiterează că reclamantul a fost arestat în întreaga parte substanțială a procedurii penale; astfel, ea a impus o diligență specială din partea autorităților de investigare și a instanțelor judecătorești pentru a investiga cazul și a administra justiția în timp util (a se vedea Panchenko împotriva Rusiei, nr. 45100/98, § 133, 8 februarie 2005 și Kalashnikov împotriva Rusiei, nr. 47095/99, § 132, CEDO 2002 - VI).

Curtea consideră, în cauza Belashev c. Rusiei [13] că „în cazul de față, durata procedurii penale a fost excesivă și nu a reușit să îndeplinească „cerință de termen rezonabil”. Curtea a constatat perioade substanțiale de inactivitate pentru care Guvernul nu a prezentat nicio explicație satisfăcătoare și care este impușabilă autorităților interne. Curtea observă că, la

3 august 1999, procurorul a trimis dosarul cauzei pentru judecare în primă instanță, cu toate acestea, nu a fost până la 4 octombrie 1999 convocată nicio ședință de judecată. O altă întârziere de aproape un an și jumătate a fost cauzată de ineficiența autorităților de investigare care a necesitat trimiterea cauzei pentru investigații suplimentare. În plus, nu au fost fixate audieri între 17 septembrie și 17 decembrie 2001. De asemenea, CtEDO nu a pierdut din vedere faptul că procedura de recurs în fața Curții Supreme a Federației Ruse a fost pendinte aproape un an. Astfel, o altă întârziere nejustificată este atribuită statului.”

Concluzii. Din analiza practicii CtEDO deducem: Curtea nu a stabilit o durată standard de soluționare a cauzelor penale. Jurisprudența Curții Europene pentru constatarea încălcării sau neîncălcării termenului rezonabil este bazată pe anumite criterii generale care contribuie la evaluarea celerității procedurii. Aceste criterii sunt raportate și analizate pentru fiecare etapă a procesului, implicit de la sesizarea organelor judiciare până la executarea hotărârilor judecătorești. Totodată, pentru a constata dacă a fost încălcat termenul rezonabil, Curtea Europeană se bazează pe următoarele aspecte:

- limita inițială a termenului rezonabil, adică din ce moment este necesar a fi considerat începutul curgerii termenului respectiv;
- limita finală a termenului rezonabil, adică până în ce moment se consideră finalizat acest termen;
- criteriile de apreciere a termenului rezonabil în raport cu fiecare fază și etapă a procesului penal;
- garanțiile asigurate persoanelor cărora li s-au lezat examinarea cauzei într-un termen rezonabil.

Referințe bibliografice:

1. Grigore Gr. Theodoru, *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 54.
2. Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, *Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale* –

- standardele CEDO și reglementările naționale. *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2020.
3. *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*, adoptată la Consiliul European de la Nisa la 7 decembrie 2000. Disponi-

- bil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=DE> [accesat: 12.09.2022].
4. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma, 4.11.1950. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesată: 12.09.2022].
 5. Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ROM.pdf [accesată: 15.09.2022].
 6. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice Nr. 31 din 16.12.1966, Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art. 49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41.
 7. DCC nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală.
 8. Decizia nr. 60 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 77g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „într-un sediu unic” din articolul 2 alin. (3) al Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești.
 9. HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni).
 10. Hotărârea CtEDO cauza Burdov c. Rusiei, din 07.05.2002. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60449> [accesată: 15.09.2022].
 11. Hotărârea CtEDO, C.P. și alții c. Franței, din 01.08.2000. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63473> [accesată: 15.09.2022].
 12. Hotărârea CtEDO, cauza Assaidze c. Georgiei, din 08.04.2004. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61875> [accesată: 15.09.2022].
 13. Hotărârea CtEDO, cauza Belashev c. Rusiei, din 04.12.2008. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90049> [accesată: 16.09.2022].
 14. Hotărârea CtEDO, cauza Beljanski c. Franței, din 07.02.2002. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64591> [accesată: 16.09.2022].
 15. Hotărârea CtEDO, cauza Belziuk c. Poloniei, din 25.03.1998. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58145> [accesată: 15.09.2022].
 16. Hotărârea CtEDO, cauza Ceachir c. Republicii Moldova, din 10.12.2013. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142849> [accesată: 15.09.2022].
 17. Hotărârea CtEDO, cauza Coëme și alții c. Belgiei (nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 și 33210/96), din 22.07.2000. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194> [accesată: 14.09.2022].
 18. Hotărârea CtEDO, cauza De Clerck c. Belgiei, din 25.09.2007. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82375> [accesată: 14.09.2022].
 19. Hotărârea CtEDO, cauza Deweer c. Belgiei, din 27.02.1980. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469> [accesată: 14.09.2022].
 20. Hotărârea CtEDO, cauza Djaid c. Franței, din 29.09.1999. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62918> [accesată: 15.09.2022].
 21. Hotărârea CtEDO, cauza Dobbertin c. Franței, din 25.02.1993. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57807> [accesată: 15.09.2022].
 22. Hotărârea CtEDO, cauza Eckle c. Germaniei, din 15.07.1982. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476> [accesată: 16.09.2022].
 23. Hotărârea CtEDO, cauza Foti și alții c. Italiei, din 10.12.1982. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57489> [accesată: 16.09.2022].
 24. Hotărârea CtEDO, cauza Francesco Lom-

- bardo c. Italiei, din 26.11.1992. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57782> [accesată: 15.09.2022].
25. Hotărârea CtEDO, cauza Holomiov c. Republicii Moldova, din 06.11.2007. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127841> [accesată: 15.09.2022].
26. Hotărârea CtEDO, cauza Idalov c. Rusiei, din 22.05.2012. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110986> [accesată: 15.09.2022].
27. Hotărârea CtEDO, cauza Kalēja c. Letoniei, din 05.10.2017. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344> [accesat: 09.01.2022].
28. Hotărârea CtEDO, cauza Kart c. Turciei [MC], din 03.12.2009. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96007> [accesată: 14.09.2022].
29. Hotărârea CtEDO, cauza König c. Germaniei, din 28.06.1978. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512> [accesată: 15.09.2022].
30. Hotărârea CtEDO, cauza Letellier c. Franței, din 26.06.1991. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678> [accesată: 16.09.2022].
31. Hotărârea CtEDO, cauza Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544> [accesată: 15.09.2022].
32. Hotărârea CtEDO, cauza Panek c. Poloniei, din 08.01.2004. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61563> [accesată: 16.09.2022].
33. Hotărârea CtEDO, cauza Portington c. Greciei, din 23.09.1998. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58229> [accesată: 16.09.2022].
34. Hotărârea CtEDO, cauza Reiner și alții c. României, din 27.09.2007. Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797> [accesat: 15.01.2021].
35. Hotărârea CtEDO, cauza Salapa c. Poloniei, din 19.12.2002. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60854> [accesată: 15.09.2022].
36. Hotărârea CtEDO, cauza Scordino c. Italiei (nr. 1), [MC], din 29.03.2006. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72925> [accesată: 14.09.2022].
37. Hotărârea CtEDO, cauza Šleževičius c. Lituaniei, din 13.11.2001. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59876> [accesată: 15.09.2022].
38. Hotărârea CtEDO, cauza Smirnova c. Rusiei, din 24.07.2003. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61262> [accesată: 15.09.2022].
39. Hotărârea CtEDO, cauza Stoianova și Nedelcu c. României, din 04.08.2005. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122833> [accesată: 15.09.2022].
40. Hotărârea CtEDO, cauza X. c. Franței, din 31.03.1992. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57801> [accesată: 16.09.2022].
41. Hotărârea CtEDO, Ciobanu c. Republicii Moldova, din 24.02.2015. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615> [accesată: 15.09.2022].
42. Hotărârea CtEDO, Holomiov c. Republicii Moldova, din 06.11.2006. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629> [accesată: 15.09.2022].
43. Hotărârea CtEDO, Philis c. Greciei (nr. 2), din 27.06.1997. Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58049> [accesată: 15.09.2022].

DESPRE AUTOR**Dinu OSTAVCIUC,**

*dr., conf. univ.,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: ostavciuc@mail.ru,
ORCID ID: 0000-0001-5317-3296*